

Monika Menke

UDZIAŁ ŚWIECKICH W *POTESTAS REGIMINIS*
KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. przyznaje świeckim prawo do współpracy w *potestas regiminis* Kościoła katolickiego (kan. 129 § 2)¹. Z praktycznego punktu widzenia jest to przede wszystkim współpraca w wykonywaniu władzy sądowniczej (świeccy jako sędziowie kościelni, kan. 1421 § 2). Powstaje pytanie, czy świeccy w tym przypadku są wyposażeni w tę władzę. KPK/83 w kan. 129 § 2 stanowi tylko o udziale świeckich we władzy poprzez współpracę, a nie o zdolności do jej posiadania. Kodeks w ten sposób próbował pogodzić zarówno teoretyczne zasady o świeckich, jak i o kościelnej władzy rządzenia, określone przez Sobór Watykański II, z już istniejącą praktyką, dzięki której świeccy byli świeckimi sędziami kościelnymi lub uczestniczyli w inny sposób we władzy rządzenia w Kościele. Jednakże w sposób jednoznaczny na to podstawowe pytanie o faktyczne posiadanie przez świeckich władzy sądowniczej, normy prawne nie dają jasnej odpowiedzi. W niniejszym tekście uwzględnione zostaną teologiczne podstawy oraz za-

DR MONIKA MENKE TH.D. – adiunkt, Katedra Prawa Kanonicznego, Świętych Cyryla i Metodego Wydział Teologii Uniwersytetu Palackiego w Olomuńcu, notariusz Międzydiecezjalnego Sądu Kościelnego w Olomuńcu; e-mail: monika.menke@upol.cz

¹ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, 25.01.1983, AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; *Kodeks Prawa Kanonicznego*. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań: Pallottinum 1984 [dalej cyt.: KPK/83].

kres i możliwości udziału świeckich w *potestas regiminis* w Kościele katolickim tradycji zachodniej, czyli łacińskiej. Przedmiotem artykułu nie będzie władza święceń (*potestas ordinis*), która została powierzona duchownym do wykonywania uświęcającej posługi Kościoła, lecz tylko władza rządzenia, *potestas regiminis*, która służy do kierowania Kościołem jako społecznością.

1. TERMIN „ŚWIECKI” W PRAWIE KANONICZNYM

Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r. definiował świeckich tylko negatywnie – w relacji opozycyjnej do duchowieństwa (kan. 948; 682)². Możliwości udziału świeckich w *potestas regiminis* nie dopuszczał. Ich prawa i obowiązki wyznaczał w całej materii kodeksowej, zaś w sprawie udziału w kościelnej władzy rządzenia (*potestas regiminis*) nie podnosił żadnej wątpliwości odnośnie do niemożności udziału w niej osób świeckich. Człowiek świecki mógł być tylko notariuszem sądu kościelnego i to tylko w przypadku braku kompetentnych duchownych (kan. 1585 § 1; 373 § 3). Teologia laikatu została, nie bez wpływu wielkich teologów, jak Y. Congar, H.U. von Balthasar, K. Rahner i inni, w istotny sposób zmieniona przez Sobór Watykański II. Według Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium* (nr 30-38)³, świecki już nie jest zdefiniowany tylko negatywnie, jako „osoba bez święceń”, czy jako ktoś, kto nie jest duchownym lub zakonnikiem. W kontekście teologii Ludu Bożego świecki jest postrzegany jako jeden z członków Ludu Bożego, jako jeden z członków Mistycznego Ciała Chrystusa. Podstawą do godności świeckich jest wspólne kapłaństwo wszystkich wierzących, pochodzące z chrztu i bierzmowania, które daje mu udział w kapłańskim, prorockim i królewskim urzędzie Chrystusa. Soborowe nauczanie przejawiało się w nowej kodyfikacji prawa kano-

² *Codex Iuris Canonici Pii X Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, 26.05.1917, AAS 9 (1917), pars II, s. 1-593 [dalej cyt.: KPK/17].

³ Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Constitutio dogmatica de Ecclesia Lumen gentium*, 21.11.1964, AAS 57 (1965), s. 5-67; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 2002, s. 104-166.

nicznego. W porównaniu do KPK/17, nowy kodeks (1983), podkreślając główne różnice duchownych i świeckich, stara się podkreślać przede wszystkim jedność ludu Bożego, chociaż różnic tych nie zapomina, ale bardziej je równoważy. Prawodawca w KPK/83 wiernych świeckich określa w Księdze II (*De populo Dei*) w całości w części pierwszej (*De christifidelibus*) w tytułach I (*De omnium christifidelium obligationibus et iuribus*), a szczególnie w II (*De obligationibus et iuribus christifidelium laicorum*). Inne przepisy dotyczące świeckich znajdują się także w pozostałych księgach. Kodeks stanowi tylko, że świeccy (jak wszyscy chrześcijanie) są przez Boga powołani, dzięki sakramentom chrztu i bierzmowania, do apostołatu. Jednakże też w nowym Kodeksie zauważyć należy trudności z pozytywną definicją świeckich. Według kan. 207 § 1, świeccy są to ci, którzy nie otrzymali sakramentu święceń. Lud Boży stanowią dwie grupy (*partes*): świeccy i duchowni. Duchownym staje się chrześcijanin po przyjęciu święceń diakonatu (kan. 266 § 1).

2. TERMIN „WŁADZA RZĄDZENIA” (*POTESTAS REGIMINIS*)

Władza wykonywana przez Kościół została przekazana przez Chrystusa jako *potestas sacra*. Stanowi o tym Konstytucja o Kościele w nr. 18 i 21. Jest to władza nauczania, uświęcania i rządzenia ludem Bożym, która ma w Kościele być odnoszona do posługiwania we wspólnocie. Ta święta władza posiada dwa środki ciężkości: *potestas ordinis*, uzyskaną przez przyjęcie święceń, i *potestas regiminis*, czyli władzę rządzenia. W dziejach Kościoła władza ta była opisywana przez wielu autorów. Już św. Tomasz z Akwinu w swojej *Sumie Teologicznej* rozróżniał dwa rodzaje: *potestas sacramentalis* (udzielaną przez święcenia) i *potestas iurisdictionis* (udzielaną przez powierzenie)⁴. W kanonistyce określono genezę podziału na *potestas ordinis* i *potestas regiminis* w XIVw.

⁴ STh II, IIae, q. 39, a. 3, c.: „Duplex est spiritualis potestas: una quidem sacramentalis, alia iurisdictionalis [...] Sacramentalis quidem potestas est quae per aliquam consecrationem confertur [...] Potestas autem iurisdictionalis est quae ex simplici iniunctione hominis confertur”. Tutaj można jedynie stwierdzić, że św. Tomasz jawi się jako zwolennik papalistycznej teorii udzielenia jurysdykcji w Kościele, jak było to później traktowane w Kościele.

(zwłaszcza w czasach większego powiązania w sprawowaniu władzy kościelnej i świeckiej). Lecz podział ten doprowadził do odsunięcia w cień sakramentalnych źródeł władzy kościelnej i do usamodzielnienia się władzy rządzenia, a w konsekwencji do rozbicia pojęcia Kościoła na *corpus Christi mysticum*, kierowanego na podstawie władzy święceń, oraz *societas Ecclesiae* kierowaną przez władzę jurysdykcji⁵. W związku z tym Sobór Watykański II wybrał ogólne pojęcie *potestas sacra*⁶.

W KPK/17 (kan. 196-210) te dwa rodzaje władzy były wobec siebie przeciwstawne⁷ – władzę święceń przekazywał obrzęd liturgiczny, zaś jurysdykcję misja kanoniczna (przyznanie uprawnień lub delegacja)⁸. W przygotowanym przez Komisję ds. Reformy Kodeksu Prawa Kanonicznego (ale ostatecznie niezatwierdzonym) tekście *Lex Ecclesiae Fundamentalis* znajdował się kan. 69 § 4, który na temat władzy rządzenia stanowił, iż posiadają ją ci, którzy zostali do jej sprawowania ustanowieni, zaś w jej wykonywaniu partycypują ci, którzy zostali ku temu w sposób prawomocny skierowani przez owych duchownych⁹. KPK/83 w duchu *Vaticanum II* używa termi-

⁵ R. Sobański, *Władza rządzenia*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. I: *Księga I. Normy ogólne*, red. J. Krukowski, Poznań 2003, s. 212-213.

⁶ P.V. Aimone, *La partecipazione dei laici alla potestà sacra nella storia del diritto canonico*, w: *I laici nella ministerialità della Chiesa*, Milano 2000, s. 44-45. Ta soborowa koncepcja znalazła następnie swoje odzwierciedlenie w pracach Komisji ds. Reformy Kodeksu Prawa Kanonicznego (*Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo*). Można zauważyć jednakże dwie główne opcje interpretacyjne: z jednej strony kanonistów, zwłaszcza historyków prawa kanonicznego, uważających, że w ten sposób możliwe jest pokonanie różnicy między *potestas ordinis* a *potestas iurisdictionis*, a z drugiej teologów Soboru, podkreślających, że każde prawo, które pozwala na udział świeckich w *sacra potestas*, kontrastuje z nauką soborową i że nie jest możliwe rozróżnianie udziału (*participatio*) i korzystania z tej władzy, a taki udział może przynieść zniszczenie struktury hierarchicznej Kościoła. Kan. 129 KPK/83 jest wynikiem tych dyskusji i ściśle łączy władzę rządzenia (*potestas regiminis*) z władzą święceń (*potestas ordinis*).

⁷ Por. H. Socha, *Einleitung vor 129/1*, w: *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, Band I, Essen 1986.

⁸ Zob. KPK/17, kan. 109, 197 § 1.

⁹ „Communicaciones” 9 (1977), nr 2, s. 279: Can. 69 (*olim can.* 71) § 4. „Potestate regiminis in Ecclesia gaudent qui gubernationis ministri in eadem sunt constituti, atque in eadem exercenda partem habent, ad normam iuris, ii quibus praedicti ministri ecertitium huius potestatis commiserint”. Zob. także:

nu *potestas sacra* i podkreśla jedność tej władzy. *Potestas ordinis* opiera się na podstawie otrzymanych święceń i ma na celu zarządzanie ludem Bożym dla jego uświęcania. Z kolei *potestas regiminis* ma podstawę w udzielonym zezwoleniu lub powierzonym zadaniu, ale powiązana jest ściśle z władzą święceń.

Prawodawca w kan. 129 stanowi: „Ci, którzy otrzymali święcenia, zdolni są do sprawowania – zgodnie z przepisami prawa – władzy rządzenia, która jest w Kościele z Bożego ustanowienia i nazywana jest również władzą jurysdykcji. § 2: W wykonywaniu tej władzy mogą współdziałać wierni świeccy, zgodnie z przepisami prawa”. Władzę rządzenia wykonują duchowni, a świeccy mogą w tym wykonywaniu współdziałać (*cooperari possunt*). Problematyczna jest w tym kontekście interpretacja czasownika „współdziałać”. Powstaje pytanie, czy to może być rozumiane w znaczeniu „brać udział, uczestniczyć” (*partem habere*). Wyraźnie przeciwko temu jest W. Aymans¹⁰. Komisja Rewizji Kodeksu w swej *Relatio* z 1981 r. wypowiedziała się o tym, że świeccy mogą brać udział w *potestas regiminis* w sobie właściwy sposób (*suo modo*), to znaczy nie jako jej piastuni, ponieważ nie przyjęli święceń¹¹. Kan. 129 § 2 jest nowością w zarządzaniu Kościołem. Postanowienie § 2 nie zmienia istoty § 1 tego samego kanonu, czego przykładem są inne kanony Kodeksu: kan. 274 § 1¹² albo kan. 150¹³. Stąd powstaje trudność w interpretacji kan. 228 § 1, według którego „odpowiednio przygotowani świeccy są zdolni, by otrzymać od świętych paste-

G. Ghirlanda, *Potestas in novis schematibus*, „Periodica de re morali, canonica et liturgica” 70 (1981), fasc. III, s. 402-404.

¹⁰ Por. W. Aymans, *Laien als kirchliche Richter?*, „Archiv für katholisches Kirchenrecht” 144 (1975), s. 15. Autor uważa za niedostatecznie uzasadnione, na jakiej podstawie świeccy mogliby uczestniczyć w *potestas regiminis*, jeżeli nie są nosicielami *sacra potestas*, ponieważ nie przyjęli święceń.

¹¹ Por. Pontificia Commissio Iuris Canonici Recognoscendo, *Relatio (1981) complectens synthesim animadversionum ab em.mis atque exc.mis patribus commisionis ad novissimum schema Codicis iuris canonici exhibitarum, cum responsionibus a secretaria et consultoribus datis*, „Communicationes” 14 (1982), nr 2, s. 148.

¹² „Tylko duchowni mogą otrzymać urzędy, do wykonywania których wymaga się władzy święceń albo kościelnej władzy rządzenia”.

¹³ „Temu, kto nie otrzymał jeszcze święceń kapłańskich, nie można ważne nadać urzędu [*officium* – M.M.] związanego z pełnym duszpasterstwem, do wypełniania którego potrzebne jest wykonywanie władzy święceń”.

rzy te urzędy kościelne i posługi (*officia et munera*), które wolno im piastować zgodnie z przepisami prawa, to znaczy na przykład mogą być zgodnie z kan. 1421 § 2 sędziami kościelnymi”.

H. Socha w swoim komentarzu do kan. 129 § 2¹⁴ napisał, że termin *cooperari* użyty przez ustawodawcę w KPK/83, jest stosowany w przypadku, gdy duchowni na podstawie władzy jurysdykcji wykonują jakieś zadanie wspólnie (kan. 519; 529 § 2), lub gdy mowa jest o współpracy w stowarzyszeniach (kan. 328), współpracy rodziców i nauczycieli (kan. 769 § 2), lub przykładu życia i modlitwy (kan. 652 § 4). Możliwość uczestnictwa świeckich w wykonywaniu władzy według kan. 129 § 2 należy rozumieć – zgodnie z nim – tylko jako efektywne współdziałanie, do którego są uprawnieni wszyscy członkowie Kościoła, ponieważ wszyscy ponoszą odpowiedzialność za jego misję¹⁵. Świeccy mogą być nosicielami takiego zezwolenia (*facultas*) lub takiej władzy (*potestas*), które Kodeks, co prawda wyprowadza z władzy rządu, ale zarazem rozumie je jako urzędowe uzdolnienia (np. kan. 1112), jakie przez podobieństwo bliskie są zwyczajnej władzy rządu¹⁶.

Zdefiniowanie zasady w § 1 kan. 129 nie jest „absolutne”. Możliwe jest, że po doprecyzowaniu terminologii i pogłębieniu teologicznych fundamentów nauki o władzy kościelnej zostanie również doprecyzowana możliwość (lub jej brak) uczestnictwa świeckich nie tylko w sprawowaniu władzy w Kościele, lecz przede wszystkim fakt, że są oni zdolni być bezpośrednimi nosicielami tej władzy, i w jakim stopniu. Aktualnie mogą ją wykonywać w ramach specjalnego mandatu lub mocą samego prawa. Relacja między władzą święceń i władzą rządu jest kwestią złożoną, dyskutowaną w okresie posoborowym, zaś wynikiem tych debat jest postanowienie § 2 kan. 129 KPK/83, rozumiane jako poważny krok naprzód w porównaniu z poprzednią kodyfikacją.

¹⁴ Zob. H. Socha, *Kommentar zum kan. 129/4*, w: *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, Band I, Essen 1991.

¹⁵ Zob. KPK/83, kan. 204 § 1; 208; 210; 211; 215; 216; 225; 781.

¹⁶ E. Górecki, *Obecné normy Kodexu kanonického práva Jana Pavla II*, část II, Olomouc 1994, s. 40.

3. UDZIAŁ ŚWIECKICH W RÓŻNYCH OBSZARACH WŁADZY RZĄDZENIA

Zdolność świeckich do uczestnictwa w służbie Kościoła i do udziału w ten sposób w kościelnej władzy rządzenia ma swoje źródło w ich partycypacji w posłudze Chrystusa, która ma podstawy w chrzcie i bierzmowaniu¹⁷.

W odniesieniu do przedmiotu i funkcji *potestas regiminis*, nauka prawa kanonicznego odróżnia władzę ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą. We władzy wykonawczej nie można mówić o zwykłym udziale świeckich. Tutaj nie ma problemu, ponieważ biskup diecezjalny wykonuje władzę wykonawczą bądź osobiście, bądź przez wikariuszy generalnych lub biskupich¹⁸, i muszą to być kapłani lub biskupi. Należy zauważyć, że w Kodeksie istnieją również kontrolerskie przepisy w tym obszarze. Jednym z nich jest kan. 1112, dotyczący delegowania osoby świeckiej do asystowania przy zawieraniu małżeństw, jeżeli nie ma kapłanów lub diakonów – po wcześniejszej pozytywnej opinii konferencji biskupów i zezwoleniu Stolicy Apostolskiej (*praevio voto favorabili*). Niektórzy autorzy¹⁹ uważają, że w tym wypadku świeccy mają udział w *potestas regiminis* Kościoła, dlatego że działają w jego imieniu, i w zasadzie wykonują w zastępstwie (*supplere*) władzę kapłanów, chociaż świecki działa jedynie jako świadek w sprawie aktu prawnego. Czy w tym wypadku świecki posiada tę władzę, czy tylko bierze udział w jej wykonywaniu na mocy delegacji?

Problem może również dotyczyć świeckiego jako przełożonego instytutu zakonnego. Czy jest to władza zarządzania, czy nie? Nowy Kodeks nie traktuje już o *potestas dominativa vel domestica*²⁰, lecz w kan. 596 § 1 o władzy określonej prawem powszechnym i konstytucjami, i w § 3, że ta władza, o której mowa w § 1, kieruje się przepisami kan. 131, 133 i 137-144. Są to kanony, które doty-

¹⁷ Por. Ghirlanda, *Potestas in novis schematibus*, s. 63. Autor wyróżnia *officia stricte clericalia* – czyli te, dla których sprawowania konieczne jest przyjęcie święceń, i *officia laicalia*, do których nie jest to konieczne.

¹⁸ Por. KPK/83, kan. 391; kan. 479 §§ 1 i 2.

¹⁹ Np. D.J. Andres, zob. A. D'Auria, *I Laici nel Munus Regendi*, w: *I laici nella ministerialità della Chiesa*, s. 135-160.

²⁰ KPK/17, kan. 501 § 1; por. D'Auria, *I Laici nel Munus Regendi*, s. 148-149.

czą *potestas regiminis* Kościoła (choć § 2 tego samego kanonu przyznaje *potestas regiminis pro foro interno et externo* tylko przełożonym w zakonnych instytutach kleryckich na prawie papieskim). Postanowienie § 2 wydaje się sprzeczne z § 1 i § 3 cytowanego kanonu, ponieważ przełożeni w zakonnych instytutach kleryckich na prawie papieskim posiadają ponadto kościelną władzę rządzenia. B.W. Zubert jest zdania, że władza, która jest wymieniona w cytowanym kanonie, nie została oznaczona za pomocą specjalnego terminu celowo: by mogła być kontynuowana dyskusja kanonistów o charakterze tej władzy przełożonych, lecz nie należy rozumieć tej władzy jako *potestas regiminis sensu stricto*²¹.

Władzę ustawodawczą wykonuje sam biskup osobiście, nie może jej więc delegować na innego duchownego (kan. 391 § 2), tym bardziej na świeckiego²².

Świeccy jednakże mają udział w wykonywaniu władzy sądowniczej Kościoła. Kodeks stanowi, że sędziami w Kościele powinni być duchowni, lecz według § 2 tegoż kan. 1421, konferencja biskupów może zezwolić, by sędziami mogli zostać ustanowieni także świeccy, spośród których w razie konieczności jeden mógłby być powołany celem stworzenia kolegium. Świeccy mogą sprawować swój urząd tylko jako członkowie trybunału, nie mogą być sędzią jednoosobowym, a w trybunale może być tylko jeden sędzia świecki (kan. 1421 § 2)²³. Taka dyspozycja może prowadzić do wniosku, że świeccy tylko biorą udział we władzy sądowniczej duchownych w trybunale. Lecz jest to sprzeczne z tym, że wyrok jest kolegialny i większościowy. Świecki nie może być wikariuszem sądowym ani pomocni-

²¹ B.W. Zubert, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 2/III: *Księga II. Lud Boży. Część III. Instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego*, Lublin 1990, s. 36.

²² KPK/83, kan. 135 § 2. Również Komisja ds. Rewizji Kodeksu w dyskusji na temat relacji świeckich do władzy rządzenia przypominała, że we władzy wykonawczej świeccy mogą uczestniczyć, lecz władza ustawodawcza jest zarezerwowana dla duchowieństwa, „*Communicationes*” 19 (1987), nr 2, s. 203.

²³ Por. K. Lüdicke, *Kommentar zum c. 1421/4*, w: *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, Band V, Essen 1988. Już w motu proprio *Causas Matrimoniales* z 1971 r. pozwolono świeckim piastować urząd kościelnego sędziego. W tym czasie byli to tylko świeccy – mężczyźni i ich działania były ograniczone do spraw małżeńskich w I i II instancji. Już w 1974 r. otrzymała Sygnatura Apostolska pozwolenie od kardynała Sekretarza Stanu do zatrudniania osób świeckich i w inny sposób niż tylko w sprawach małżeńskich.

czym wikariuszem sądowym, czyli wiceoficjałem (kan. 1420 § 4). Świecki może być audytorem lub relatorem (kan. 1428 § 2), lub asesorem, którego może sobie dobrać sędzia jednoosobowy (kan. 1424). Kan. 1429 stanowi o relatorach następująco: „przewodniczący trybunału kolegialnego powinien wyznaczyć ponensa, czyli relatora, spośród sędziów wchodzących w skład kolegium, który na zebraniu sędziów referowałby sprawę i redagował wyrok na piśmie”. Nie określa się więc, czy musi to być duchowny, albo czy może być to świecki. Ponieważ komentatorzy²⁴ nie odnoszą się do tego, można stwierdzić, że oba kanony (1428 i 1429) stosuje się do duchownych i świeckich. W ten sposób znów powraca pytanie, czy świeccy sędziowie są zdolni do bycia nosicielami władzy sądowniczej Kościoła (*habiles sunt*), lub czy tylko mogą w jej wykonywaniu współdziałać (*cooperare possunt*)?

Świeccy mogą działać również jako inni urzędnicy sądowi, którzy nie są wyposażeni we władzę sądowniczą *sensu stricto*. Mogą być rzecznikiem sprawiedliwości i obrońcą węzła (kan. 1435), biegłym²⁵, kanclerzem i notariuszem, pełnomocnikiem lub adwokatem²⁶, tłumaczem (kan. 1471), kierownikiem kancelarii sądu²⁷. Notariusze winni być osobami o nieposzlakowanej opinii i ponad wszelkim podejrzeniem. Lecz w sprawach, w których opinia kapła-

²⁴ Np. J.M. Arroba Conde, *Diritto processuale canonico*, Roma 1993, s. 183; T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. IV, Olsztyn 1990, s. 197-198; L. Chiappetta, *Il Codice di Diritto Canonico*, vol. III, Roma 1996, s. 33-34; K. Lüdiche, *Kommentar zum c. 1429/1*, w: *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, Band V.

²⁵ Pontificium Consilium de Legum Textibus, *Instructio servanda a tribunalis dioecesanis et interdioecesanis in pertractandis causis nullitatis matrimonii Dignitas connubii* (25. 1. 2005), Roma: Libreria Editrice Vaticana 2005, n. 205 § 2.

²⁶ Por. L. Botek, *Le esigenze morali per gli avvocati nella chiesa in una visione istituzionale del processo canonico*, Roma: Pontificia Università Lateranense 1996, s. 84. Adwokatem może być świecki, mężczyzna i kobieta. Tego co prawda nie wykluczał nawet poprzedni Kodeks (kan. 1659 KPK/17), jednakże w praktyce nieraz tak było. Papieska Komisja ds. Rewizji Kodeksu w dyskusji w 1970 r. podkreśliła, że kobieta może być adwokatem głównie w sprawach małżeńskich, co nawet tekst przyjął z wdzięcznością: „Communicationes” 2 (1970), s. 185, n. 15: „Mulier potest patrocinium exercere. Hodie mulieres incumbunt studio iuris canonici et nulla praetiosa ratio adduci potest ad eas excludendas ab officio advocati: immo, praesertim in causis matrimonialibus, uxores possunt magis fidere patrono sui sexus”.

²⁷ Zob. *Dignitas Connubii*, n. 61 § 2 (w kontekście nru 91 § 1 i 2).

na może być narażona na niebezpieczeństwo, notariuszem winien być kapłan – nie wystarczy diakon. W sprawach karnych – według opinii wyrażonej przez K. Lüdicke w *Kommentar zum kan. 1421* – które są zarezerwowane Kongregacji Nauki Wiary, wymagane jest do ważności, by urząd sędziego, notariusza, rzecznika sprawiedliwości i adwokata był wykonywany przez osoby, które mają święcenia kapłańskie – jednakże papież może zwolnić od tego wymogu. Powstaje pytanie, czy świecki może być rzecznikiem sprawiedliwości w sprawach o nieważność święceń. Według Chiappetty jest to możliwe, jednakże ów świecki musiałby być w stanie ocenić godność święceń dlatego, że działa jak ten, który broni ważności święceń (*dignitas ordinis sacri in discrimen minime ponitur*). Należy zauważyć, że Chiappetta pogląd ten opiera na *Relatio* Papieskiej Komisji ds. Nowelizacji Kodeksu z 1981 r.

4. UWAGI KOŃCOWE – DE LEGE FERENDA

Istnieją trzy sposoby, którymi można postrzegać relację świeckich do władzy kościelnej:

- a) świecki może posiadać władzę sądowniczą (z mocy chrztu) i w Kodeksie widnieje rozbieżność między kan. 129 i 1421²⁸;
- b) świecki nie posiada władzy sądowniczej i kan. 1421 tylko dopuszcza wyjątek, ale nie jest to wystarczająco uzasadnione ze względu na konieczność kolegialnej decyzji trybunału;
- c) świecki jest w stanie być wyposażony we władzę sądowniczą i nie jest to sprzeczne, ponieważ późniejszy kanon Kodeksu, tj. kan. 1421 *de facto* interpretuje kan. 129, głównie jego § 2, co do konkretnych działań w służbie Kościoła (wymiar sprawiedliwości, sądownictwo kościelne).

Przeciwko idei, że świecki w trybunale sam nie jest nosicielem władzy sądowniczej, lecz tylko uczestniczy we władzy kolegium, wypowiada się włoski kanonista Arroba Conde w monografii *Diritto*

²⁸ Można postawić pytanie: co umożliwia przyjęcie władzy rządzenia: czy tylko święcenia, czy może to być również chrzest? Czy pojęcia *potestas regiminis* nie można potraktować jako jednej władzy pochodzącej z dwóch źródeł – ze święceń u duchowieństwa i z upoważnienia u świeckich – przy czym oba wywodzą się z władzy Chrystusa powierzonej Kościołowi?

processuale canonico. Jest przeciwnego zdania niż to, do którego prowadzi sam tekst kan. 129 § 2 KPK/83, i normę kan. 1421 postrzega jako nierozwiązaną w Kodeksie sprzeczność. Jego opinia opiera się na praktyce sądów, że w razie konieczności jeden świecki mógłby zostać powołany celem stworzenia kolegium z trzema bądź pięciu członkami. Według Arroby, integrujący charakter władzy sądowniczej zakłada, że jej nosicielem nie jest gremium, ale osoba, która następnie wykonuje ją nie sama, ale we współpracy z przynajmniej dwoma duchownymi. Uzasadnia on to tym, że do wydania wyroku jest konieczne, aby każdy członek trybunału posiadał tę samą władzę sądowniczą, bo wyrok jest zawsze oparty na większościowej decyzji poszczególnych członków trybunału, chociaż są oni zjednoczeni w ramach trybunału²⁹. Dla świeckich jednak zabroniony jest urząd przewodniczącego trybunału z tytułu jego jednoczącej funkcji w trybunale.

Zadaniem teologów i kanonistów jest głębsze precyzowanie nauki o władzy w Kościele i stosunku świeckich do niej, aby w ten sposób pomóc ustawodawcy w podjęciu decyzji. Kan. 1421 § 2 KPK/83 wraz z jego skutkami praktycznymi wytworzył sytuację, w której możliwe jest powołanie na sędziów osób świeckich oraz ich doprowadzenie ku partycypacji we władzy rządzenia. Ta decyzja będzie trudna do cofnięcia. Jaki rozwój nastąpi na innych obszarach władzy rządzenia oraz partycypacji w niej osób świeckich, tego nie można wyrokować z góry. Zezwolenie świeckim na uczestnictwo w kościelnej władzy rządzenia będzie możliwe w sposób jednoznaczny dopiero wtedy, gdy zostanie rozwiązana kwestia zależności (lub wyłączności) *potestas regiminis* wobec ordynacji. Kierunek przyszłych badań powinien czerpać z nauczania *Vaticanum II* na temat udziału świeckich w *tria munera Christi* i opierać się na ich godności osobistej i posłannictwie w mocy chrztu i bierzmowania.

²⁹ Por. Arroba Conde, *Diritto processuale canonico*, s. 172: np. w opozycji do D.M.A. Jaegera, który jest przekonany, że władza w tym przypadku powierzona została zespołowi i świecki w niej tylko partycypuje, lub w opozycji do G. Dalla Torrego, któremu zarzuca, iż władzę u świeckiego rozumie i określa tylko jako „wtórna”. Według Arroby, tej mocy nie można postrzegać jako wtórnej, ponieważ chodzi o decyzję kolegium, a nie tylko jednostki. Zob. także tamże, s. 180, gdzie zgadza się z poglądem A. Vitalego, że kolegialność w prawie kanonicznym jawi się po prostu jako proces tworzenia się aktu prawnego, który ma stanowić wynik zsumowania poszczególnych wól członków zgromadzonych w owym kolegium.

Do tego czasu – zgodnie z definicją Kodeksu – nie można jednoznacznie stwierdzić, czy świeccy mogą być nosicielami władzy rządzenia, lub też czy tylko mogą mieć udział w jej wykonywaniu. Aktualnie tendencja jest raczej odwrotna. Także w przypadku duchownych – diakonów ostatnia zmiana kan. 1008 i 1009 KPK/83 wyakcentowała ich służbę (*diakonia*) w porównaniu z prezbiterami (i biskupami), których zadaniem jest występowanie *in persona Christi Capitis* – tzn. nie tylko uświęcać, ale również kierować ludem Bożym³⁰.

The Participation of the Lay Christian Faithful in the *Potestas Regiminis* of the Catholic Church

Summary

This article analyses the contemporary canonical-legal situation of laity in the relation to the execution of the Church power of governance. It undertakes this question on the field of executive after the position of the laity in some special cases. In the field of legislative is participation of the laity not to be expected. In the largest extent, the laity are involved into the exercise of the judicial power of the Church. Article describes the concrete possibilities of involvement of the laity into the work of Church tribunals as judges, defenders of the bond, promoters of justice, notaries, advocates, procurators and experts. This paper refers to multivalent interpretations of the possibility of participation of laity on the judicial power of the Church that comes out from norms comprised in c. 129 § 2 C.I.C. a c. 1421 § 2 C.I.C., as like as that if the laity can be the bearers of this power and on which base, or if they only participate on its execution. In this field will be necessary to work out a theological base and to precise

³⁰ Por. Benedictus PP. XVI, *Litterae apostolicae motu proprio datae quaedam in Codice Iuris Canonici immutantur Omnium in mentem*, 26.10.2009, AAS 102 (2010), s. 8-10; tekst polski „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 2010, nr 5, s. 13-14. Zmiany te odzwierciedlają wcześniejszą modyfikację tekstu nr 1581 (zdanie drugie) Katechizmu Kościoła Katolickiego. Podkreślają w ten sposób zasadniczą różnicę między *sacerdotium* (zadaniem *sacerdotium* jest działanie w osobie Chrystusa – Głowy *par excellence* poprzez konsekrację podczas celebracji mszy św.) i *diakonią* (która jest typowa dla misji *diaconorum*, do zadań których nie należy działanie w osobie Chrystusa – Głowy). Z punktu widzenia eklezjologii chodzi o doprecyzowanie doktryny Kościoła; zaś konsekwencje praktyczne ma to bardziej w sferze liturgicznej niż w zakresie władzy rządzenia.

the legislation for the better formal precision and clarity of law in this sphere.

Słowa kluczowe: prawo kanoniczne, władza rządzenia, władza ustawodawcza, władza wykonawcza, władza sądownicza, wierni świeccy

Key words: canon law, the power of governance, legislative power, executive power, judicial power, the lay Christian faithful